

УДК 159.923.016.5

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДЖЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Новікова Ж.М.

Національний університет «Львівська політехніка»

У статті аналізуються основні принципи психологічного супроводження функціонування особистості. Супроводження визначається як особливий вид практики, як спільна діяльність психолога та клієнта. Враховуючи «зону актуального розвитку», вікові та індивідуальні особливості, психолог спрямовує клієнта на самопізнання, пошук шляхів самоуправління внутрішнім світом і системою відносин, формування суб'єктної позиції. Звертається увага на те, що в умовах нестабільного світу, основним принципом практичного психолога стає гуманістичний принцип, екологічний підхід до кожного клієнта, емоційна та духовна підтримка. Розглядається поняття рефлексія як необхідний компонент внутрішньої роботи клієнта у межах психологічного супроводження.

Ключові слова: практики, психологічне супроводження, психотехніки. «зона актуального розвитку», «зона найближчого розвитку», рефлексія, особистісно-суб'єктний підхід, рефлексивно-діяльнісний підхід.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку послуг надання психологічної допомоги, перетворення практичної психології у масову поп-психологію, застарілість, неефективність деяких методів та підходів практичної роботи у сучасному суспільстві, виникає негайна потреба пошуку нових форм роботи практичного психолога та забезпечення її адекватними теоретичними основами. Шукаючи нові форми надання психологічної допомоги, у сучасній психологічній науці набуває розвитку так звана *«парадигма супроводження»*.

Виходячи з того, що сучасна людина є залученою у різноманітні соціальні та культурні контексти, у різні соціальні реальності, психологічне супроводження також стає певним соціальним контекстом спільної роботи психолога та клієнта, певним спільним полем психологічної взаємодії, що може розглядатися як один з видів практики для клієнта, яка включає як соціальний, так особистісний контекст.

Якщо говорити про практику супроводження як практичну діяльність психолога, виходячи з розуміння самого поняття «практики», практика супроводження для психолога постає у вигляді практичної дії, надання психологічної допомоги, як соціальна взаємодія з різними учасниками психологічного супроводження, і останнє, як дискурсивна дія що включає комунікативні практики в яких формуються певні значення, смисли, цінності, що фіксуються у мовленнєвих практиках.

Треба зазначити, що у вітчизняній психологічній науці не має єдиної думки у визначенні поняття «психологічне супроводження». Більша частина робіт присвячена дослідженню психологічного супроводження пов'язаного з конкретними завданнями по вирішенню соціально-психологічних або психологічно-педагогічних проблем.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У межах культурно-історичної теорії Л. Виготський вказує на важливу роль прикладної психології.

А. Пузирей звертає увагу на залежність результатів надання психологічної допомоги від рівня особистісного та духовного розвитку практичного психолога. У свою чергу, К. Абульхнова-Славська вказує на важливість відповідальності, ініціативності, вміння володіти ситуацією, готовність відповідати за прийняті рішення та їх наслідки самого клієнта.

З позиції рефлексивно-діялісного підходу (РДП) А. Холмогорова та В. Зарецький визначають специфіку надання психологічної допомоги засобами РДП.

Психологічне супроводження як систему, яка складається з клініко-психологічної, психолого-педагогічної, психотерапевтичної, соціально-психологічної допомоги визначають М. Бітянова, Н. Бовгиря, М. Мушкевич.

Спираючись на структурно-функціональний підхід, культурну економічну детермінованість діяльності у соціологічних теоріях (В. Волков, В. Вахштайн), Т. Титаренко звертає увагу на «практичний поворот» у психології, що характеризується тим, що сьогодні увага психологів привертається до реального життя людини, її культурного та соціального контексту.

Мета статті. Виходячи з того, що практична психологія потребує знаходження та теоретичного обґрунтування нових форм надання психологічної допомоги, з урахуванням тих змін, які відбуваються у сучасному світі, а саме: постійна змістовна зміна потоку інформації, складність, багаторівневість соціальних процесів, нестабільність та різноманітність культурно-соціальних форм існування сучасної людини, постає мета провести системний аналіз поняття «психологічний супровід» та його значення у практичній роботі психолога.

Виклад основного матеріалу. Завданням практичної психології стає не тільки створення комплексної, ефективної клініко-психологічної, психолого-педагогічної, психотерапевтичної, соціально-психологічної системи а також, як вказує М. Бітянова [2], психолог-практик потребує нової теорії, яка б пояснювала логіку його практичних дій.

У цьому контексті А. Пузирей [10] зазначає, що основним завданням практичного психолога стає самовизначення як розуміння певних цілей та цінностей його професійної діяльності, які ґрунтуються на пошуку шляхів до конкретної психології людини, що включає вирішення реальних проблем клієнта; орієнтацію на особистість, її духовне та особистісне зростання; розвиток самого психолога; включення у пошук нових форм життя.

Таку думку підтримує Ф. Василюк [4], говорячи про те, що психологічна практика не може розвиватися без наявної теорії, але існуюча академічна теорія не спроможна задовольнити потребу психологічної практики. Тому науковці, спираючись на поняття «психотехніка», надане Л. Виготським, як методологічний принцип об'єднання філософії і практики, виділяють основні відмінності психотехнічного пізнання: філософія практики; цінності іманентні процесу пізнання; адресат – психолог-практик; суб'єкт пізнання – зацікавлений учасник; контакт спрямований на об'єднання суб'єктів психотехнічної ситуації, інтенсивний, унікальний, емоційний; процес і процедури – гнучкі, чутливі до наявної ситуації; знання – внутрішнє, особистісне, про «себе» або «про тебе».

На провідну роль прикладної психології у розвитку психологічних наук вказував Л. Виготський [7], учений зазначає, що центр психології зсунувся, її майбутнє, все прогресивне залежить від досліджень саме в області прикладної психології. І далі Л. Виготський пише, що психологія, через психотехніку, психіатрію, дитячу психологію, кримінальну психологію, стикнувшись з реальною практикою життя – промисловою, педагогічною, політичною, військовою потребує перебудови своїх принципів, підходів та методів. Практично-психологічний досвід, який був накопичений у інших сферах життєдіяльності людини, і який впливав на формування та розвитку психіки людини, має величезний вплив на всі сфери науки психології. Як що раніше практика існувала окремо від теорії, дуже часто виводилась за межі наукової психології, вважалась додатком, то тепер, вказує Л. Виготський, саме практика висуває постановку задач і стає основою для формування теорій.

Розвиваючи думку Л. Виготського, Ф. Василюк додає, що у сучасній психології необхідно зробити кардинальні зміни, перейти від залучення психології у практику до втілення практики у психологію, практика повинна увійти в середину психології, та стати основним філософським принципом усієї психології.

В останні десятиліття поняття «практика (практики)» стає центральним орієнтиром для антропологічних досліджень, що призводить до появи нового теоретичного апарату. Особливо активно поняття «практика (практики)» використовується у соціологічних теоріях, намагаючись замінити, як пише В. Волков [6], структурно-функціональний підхід, культурно або економічну детермінованість діяльності людини, на більш «гуманістичну» картину соціальної реальності, де на перший план виходить активна роль самої діяльності людини.

Світ повсякденних рутинних дій, як зазначає В. Вахштайн [5], починає приваблювати академічну науку, вивчення світу повсякденності у соціальних науках призводить до «практичного повороту», формує новий теоретичний консенсус на основі понять «практики». Підвищена увага до повсякденного життя, на думку В. Вахштайна, обумовлена; по-перше, тим, що практичні, неререфлексовані дії переважають, є домінуючими у реальному житті; по-друге, практичні дії відрізняються від рефлексованих, усвідомле-

них, цілеспрямованих; по-третє, практика одночасно є і внутрішньо, і зовнішньо детермінованою, і тому не стоїть в опозиції до «суб'єктної/об'єктної» реальності.

Аналізуючи багаточисельні підходи у вивченні практик, В. Волков виділяє два основні підходи – «фоновий» характер і «розкриваючий» можливість практик. В основі ідеї фонових практик лежать основні поняття гештальтпсихології – фігура та фон. Все що має першочергове значення, сприймається усвідомлено, на те що спрямована увага, і що знаходиться на передньому плану сприймається як фігура на фоні. Фон при цьому виконує важливу функцію, він стає умовою, контекстом, який надає певного смислу фігурі. Ідеї гештальтпсихологів набувають розвитку у філософії та соціології у вигляді фонових практик як діяльнісний контекст, сукупність прийнятих у культурі способів діяльності, контекстуальна обумовленість соціальної комунікації, навички, звичаї, які створюють культурний фон.

Інший підхід до пояснення практик – розкриваючий характер практик, тобто практики показують основні способи соціального існування, які можуть бути у даній культурі у певний проміжок часу, практики тут використовуються у значенні практичного мистецтва, набору навичок цілеспрямованої діяльності, що надає можливості людині бути залученою у різні соціальні ролі. При цьому діюча людина може бути учасником різних практик, які мають свої інструменти, навички, практичні підходи, що впливає на формування ідентичності, професійної культури окремих індивідів та формує ідеології, цінності у суспільствах.

Отже, практики стають домінуючою категорією у антропології, філософії, історії, соціології, політичній теорії та психології, отримуючи все нові і нові значення, як вказує В. Вахштайн, практики втрачають строгість визначення, і стають поняттям, яке залучене у широке концептуальне поле і тому, «практика» сьогодні перестає належати до повсякденності, а переходить у мета-категорію яка, досліджується багатьма науками.

Треба відзначити, що «практики» дуже довго не були предметом психологічних наук. На думку Т. Титаренко [11], така тенденція пояснюється тим, що класична психологія намагалась створити об'єктивний, остаточний портрет особистості, на формування якої з більшого впливають зовнішні сили, суспільство. У некласичній психології особистість стає активним учасником свого життя, суб'єктом діяльності, детермінованість активності переміщується з зовні всередину, зовнішні умови стають фоном для внутрішніх, таких як: мотиваційна сфера, ціннісні орієнтації, потреби, копінг-стратегії. Але як у класичній, так і посткласичній психології не було зроблено спроб синтезувати об'єктивне і суб'єктивне, зовнішнє і внутрішнє.

«Практичний поворот», розроблення нового теоретичного апарату у філософських, соціологічних науках змінює об'єктивістську та індивідуалістичну парадигму у психології на, як вказує Т. Титаренко, парадигму поля, простору, контексту, увага привертається до звичайного життя людини, культурного контексту. Практики стають тією зоною, де відбувається зустріч

зовнішніх обставин, реальних життєвих ситуацій з особистісними диспозиціями.

М. Мушкевич [9] аналізуючи основні підходи до поняття «психологічний супровід» виділяє основні тенденції:

- психологічний супровід як система професійної діяльності психолога, спрямована на усвідомлення соціально-психологічних умов для успішного навчання і психологічного розвитку дитини в ситуаціях шкільної взаємодії;

- психологічний супровід, як мультидисциплінарний метод, забезпечує єдність зусиль педагогів, психологів, соціальних і медичних працівників та ін., і полягає у формуванні орієнтаційного поля розвитку, де відповідальність за діяльність несе здебільшого сам суб'єкт;

- психологічний супровід як позиція психолога по відношенню до суб'єктів взаємодії, де основними принципами роботи є включення, участь, забезпечення.

З одного боку, психологічне супроводження включає всі форми роботи, такі як психодіагностика, психокорекція, психологічне консультування, з іншого боку, психологічне супроводження, маючи системний характер, не є сумою різноманітних методів діагностико-корекційної роботи, а як каже Н. Бовгіря [3], виступає як комплексна технологія, особлива культура підтримки і допомоги у вирішенні завдань особистісного розвитку, виховання, соціалізації.

На думку М. Мушкевич, психологічне супроводження відрізняється від корекції тим, що супроводження передбачає не «виправлення недоліків», а пошук прихованих ресурсів людини та опору на власні можливості людини.

Таким чином, психолог спирається на «зону актуального розвитку» свого клієнта, поняття яке надає Л. Виготський стосовно розвитку дитини. Звичайно наш клієнт це доросла людина, але у процесі психологічного супроводження ми спираємось на ті психічні складові, які розвинені на достатньо високому, або середньому рівні, і це стає «зоною актуального розвитку» клієнта, його опорною точкою. Але бувають проблемні ситуації, які особа не може самостійно вирішити, прийняти рішення, і тоді у співробітництві з клієнтом, психолог разом та іншими спеціалістами, які залучені у процес психологічного супроводження, створюють умови для активного пошуку, самовизначення та розвитку, формуючи, за Л. Виготським, «зону найближчого розвитку». Взаємодія клієнта та психолога заснована не стільки на вказівках, поясненнях, питаннях, використанні певних методик та підходів психологом, скільки на активному пошуку самої людини вирішення власних проблем. Завдання психолога надати різні «культурні зразки способу дій» [8], що допоможе клієнту розширити поле його бачення перспективи, мислити більш широко та урізноманітнити способи поведінки.

Отже, ми можемо говорити про багатовекторне використання понять «зона актуального розвитку» та «зона найближчого розвитку», які розроблені у культурно-історичній концепції Л.Виготського, не тільки у зв'язку з впливом навчання на розвиток дитини, а також як основні поняття у роботі психолога у межах психологічного супроводження.

З точки зору А. Холмогорової [12], поняття «зона найближчого розвитку» може розглядатися у контексті надання психологічної допомоги у широкому контексті. Виходячи з того, що на перших етапах надання допомоги у клієнта не достатньо внутрішнього ресурсу для вирішення власних проблем, клієнту необхідно за допомогою психолога наростити, збільшити, розширити, а не просто актуалізувати ресурс. Що позначає рух із зони актуального розвитку в «зону найближчого розвитку», надмірна поспішність психолога, не врахування ним «зони актуального розвитку» клієнта може призвести, вказує А. Холмогорова, до потрапляння у «зону недосяжного розвитку», посилення негативних проявів, та неможливості продовжувати психологічне супроводження.

Теоретичною основою психологічного супроводження стає, перш за все, гуманістичний принцип роботи практичного психолога, екологічний підхід до кожного клієнта, виходячи з особливостей його сімейних, професійних, проблем у навчанні тощо. Гуманістичний підхід стає особливо важливим у період нестабільності сучасного світу, падінні моралі, духовних цінностей, політичної, соціальної та економічної кризи суспільства.

Засадами психологічного супроводження є особистісно-суб'єктний підхід, у якому підкреслюється діяльнісна спрямованість, орієнтація не на об'єкт, а на роботу з суб'єктом. Академічна наука – це теорія «об'єкта», у якості якого може розглядатися клієнт, його мислення, установки, уява, свідомість тощо, психотехнічна наука – це теорія психологічної «роботи з суб'єктом». У рамках психологічної діяльності задається принципово новий погляд на клієнта, який стає активним учасником, навіть головним автором формування свого буття, тому що нічого не можна змінити у внутрішньому світі людини без його волі, власного бажання, взаємодія між психологом та клієнтом встановлюється на рівні суб'єкт-суб'єктних відносин. Психолог не впливає безпосередньо, використовуючи специфічні способи і прийоми, а взаємодіє з клієнтом, пропонуючи різні шляхи вирішення певних завдань і проблем. Мета психолога – не у тому, що «розшифрувати» внутрішній світ, особливості його взаємовідносин із зовнішнім світом, а організувати співпрацю з клієнтом, яка спрямована на самопізнання, пошук шляхів самоуправління внутрішнім світом і системою відносин.

Тому, спираючись на ідеї Н. Бовгірі, завданнями психологічного супроводження стають, насамперед, формування самостійності, ініціативності, відповідальності та соціально-активної поведінки, здатність, з одного боку, вміти адаптуватися до складних, нових, невизначених умов, використовуючи пристосувальні форми поведінки, з іншого, навчити клієнта використовувати активні копінг-стратегії, що передбачає наявність вмінь самостійно приймати рішення, втілювати їх в життя та відповідати за них, мати активну громадянську позицію, проводити контроль та самоконтроль, вчасно вміти змінити вектор діяльності.

Особистісно-суб'єктний підхід заснований на концепції особистості як суб'єкта життєвого шляху, який, як вказує К. Абульханова-Славська [1], розглядає не стільки залежність особистості від її життя, скільки залежність життя від особистості.

Тому, основним завданням психологічного супроводження стає, як раз стає формування такої особистості, яка стає причиною і основною рушійною силою життя, інтенсивності, змістовного сенсу свого життя, але з адекватним урахуванням об'єктивної соціальної ситуації, реальних обставин, перепон та власних можливостей.

Одним з важливих завдань сучасної психології є знаходження таких програм, які б збільшували рівень свідомості, що передбачає роботу з когнітивними аспектами. Психологічне супроводження функціонування особистості ставить за мету формування та розвиток відповідальності, властивості, в основі якої лежать свідомі механізми регуляції активності.

К. Абульханова-Славська визначає відповідальність як здатність суб'єкта досягати результатів своїми власними силами, що у свою чергу пов'язано з ініціативністю, володіння ситуацією, прийняття ситуації у цілому, підвищення вимог до себе, готовність відповідати за будь-які наслідки. При формування відповідальності та ініціативності у клієнтів, як однієї з форм активності, необхідно враховувати те, що відповідальність може мати різні прояви. Відповідальність формального типу, яка проявляється у вигляді обов'язку, залежить від зовнішнього впливу та знижує ініціативу особи, що призводить до зниження суб'єктності. Орієнтація на зовнішній успіх знижує відповідальність, а інколи вона зникає взагалі. Відсутність навичок співставляти свої ініціативи з активністю групи призводить до ризикованих вчинків, що притаманно дітям у підлітковому віці.

Тому відповідальність клієнта може проходити декілька стадій розвитку, від зони актуального розвитку до зони найближчого розвитку, від формальних форм відповідальності до суб'єкта прийняття відповідальності та суб'єкта спроможного втілювати прийняті рішення у життя. У процесі психологічного супроводження особа набуває досвіду аналізувати проблемні ситуації, визначати мету, формувати адекватний вибір, знаходити причини помило, аналізувати способи власних дій.

Виходячи з цього, ми можемо зазначити, що у процесі психологічного супроводження необхідним компонентом внутрішньої роботи клієнта стає рефлексія, важливе психічне новоутворення, яке формується в процесі онтогенезу.

А. Холмогорова та В. Зарецький [8; 12] розглядають рефлексію, як важливий критерій психічної зрілості, а її формування в процесі психоте-

рапії – як розвиток важливої складової психіки, яка або була втрачена, або несформована у силу певних обставин. Об'єднуючи діяльнісний підхід, як основний принцип розуміння психіки, та конструктивний потенціал поняття рефлексія, науковці розробили новий сучасний підхід – рефлексивно-діяльнісний (РДП).

Специфіка надання психологічної допомоги засобами РДП у тому, що допомога надається людині, яка є активним діячем, суб'єкту рішення визначених власних проблем, психологічна допомога спрямована не стільки на результат, скільки на сприяння розвитку суб'єкта рішення проблем, розвиток клієнта визначається як основна цінність психологічного супроводження.

Повертаючись до «практик», практики супроводження, саме рефлексія, самовідстеження, саморефлексія, самоусвідомлення, як форма особистісної активності, лежить в основі конструювання практик.

Виділяючи «зону актуального» та «зону найближчого розвитку» клієнта, спираючись на особистісно-суб'єктний та рефлексивно-діяльнісний підхід, можна виділити наступні види психологічного супроводження:

- супроводження-співробітництво, яке передбачає спільне планування, співтворчість, рефлексію, самостійне подолання проблем, відповідальність, творчість самого клієнта;

- супровід-ініціювання, що потребує від психолога створення певних умов для вільного, індивідуального, самостійного вибору шляху та засобів вирішення життєвих проблем;

- супровід-попередження стає доречним тоді, коли спостерігаються вікова та індивідуальна обмеженість. Завданням психолога стає передбачення небажаних подій, невірних кроків, які негативно вплинуть на розвиток особи, допомога у виборі адекватних рішень. Саме супроводження-попередження буде мати позитивний ефект, якщо його форми та зміст ненав'язливі, делікатні, психологічно та педагогічно грамотні та дозовані [9].

Висновки та пропозиції. Сьогодні психологічне супроводження разом з традиційними видами діяльності практичного психолога потребує створення єдиної теоретичної бази, яка б пояснювала логіку роботи практичного психолога. Як мультидисциплінарний метод психологічне супроводження, що включає діагностичну, прогностичну, розвиваючу, коректувальну та виховну функції, стає тією площадкою на поле якої можливе створення базових психологічних принципів та підходів практично роботи психолога.

Список літератури:

1. Абульханова-Славская К.А. Деятельность и психология личности / К.А. Абульханова-Славская. – Москва: Наука, 1980. – 336 с.
2. Битянова М.Р. Организация психологической помощи в школе / М.Р. Битянова. – Москва: Совершенство, 1998. – 298 с.
3. Бовгиря Н.В. Психолого-педагогичний супровід дітей в умовах модернізації навчально-виховного процесу [Електронний ресурс] / Н.В. Бовгиря. – Дубровиця, 2009. – Режим доступу до ресурсу: <http://navigator.rv.ua/index.php>.
4. Василюк Ф.Е. От психологической практики до психотехнической теории / Ф.Е. Василюк // Московский психотерапевтический журнал. – 1992. – № 1. – С. 15–32.
5. Вахштайн В.С. "Практика" vs. "фрейм": альтернативные проекты исследования повседневного мира / В.С. Вахштайн // Социологическое обозрение. – 2008. – № 1. – С. 65–95.
6. Волков В.В. Теория практик / В.В. Волков, О.В. Хархордин. – СПб.: Издательство Европейского университета в Санкт-Петербурге, 2008. – 298 с. – (Серия «Прагматический поворот»; 2).

7. Виготский Л.С. Собрание сочинений: В 6-ти т. Т. 1, Вопросы теории и истории психологии / Л.С. Виготский. – Москва: Педагогика, 1982. – 488 с.
8. Зарецкий В.К. Становление и сущность рефлексивно-деятельностного подхода в оказании консультативной психолого-педагогической помощи / В.К. Зарецкий // Консультативная психология и психотерапия. – 2013. – № 2. – С. 8–37.
9. Мушкевич М.І. Поняття супроводу у сучасній психологічній науці / М.І. Мушкевич // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України: Проблеми загальної та педагогічної психології / за ред. акад. С.Д. Максименка. – К.: 2011. – Т. XIII, ч. 1. – С. 287–294.
10. Пузырей А.А. Психология. Психотехника. Психагогика / А.А. Пузырей. – Москва: Смысл, 2005. – 488 с. – (Фундаментальная психология).
11. Титаренко Т.М. Соціально-психологічні практики особистісного життєконструювання / Т.М. Титаренко // Психологічні практики конструювання життя в умовах постмодерної соціальності : монографія / Т.М. Титаренко, О.М. Кочубейник, К.О. Черемних ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. – К.: Міленіум, 2014. – С. 15–73.
12. Холмогорова А.Б. Может ли культурно-историческая концепция Л.С. Выготского помочь нам лучше понять что мы делаем как психотерапевты? / А.Б. Холмогорова, В.К. Зарецкий // Культурно-историческая психология. – 2011. – № 1. – С. 108–118.

Новикова Ж.М.

Национальный университет «Львовская политехника»

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО СОПРОВОЖДЕНИЯ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ЛИЧНОСТИ

Аннотация

В статье анализируются основные принципы психологического сопровождения функционирования личности. Сопровождение определяется как особый вид практики, как совместная деятельность психолога и клиента. Учитывая «зону актуального развития», возрастные и индивидуальные особенности, психолог направляет клиента на путь самопознания, поиск возможностей самоуправления внутренними состояниями и отношениями во внешнем окружении, формирует субъектную позицию личности. Обращается внимание на то, что в условиях нестабильности в мире, основным подходом становится гуманистический принцип, экологический подход к каждому клиенту, эмоциональная и духовная поддержка. Рассматривается понятие рефлексия как необходимый компонент внутренней работы в рамках психологического сопровождения.

Ключевые слова: практики, психологическое сопровождение, психотехники, «зона актуального развития», «зона ближайшего развития», рефлексия, личностно-субъектный подход, рефлексивно-деятельностный подход.

Novikova J.M.

Lviv Polytechnic National University

THE THEORETICAL ASPECTS OF PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF THE PERSONAL FUNCTIONING

Summary

In the article was to do the analysis of the basis principals of psychological accompanying functioning of the person. The accompanying is especially view of practice and cooperative activity a psychologist and a client. Considering «zone of actual development», especially of age and the individual especially of people, psychologist directs of a client to self-knowledge, search of opportunities a government of the internal states and the relation in the external environment, forms the subjective position of the individual. Author of the article indicates that in the conditions of instability the bases approaches is the humanistic principle, the ecological approach to each client, the emotional and spiritual support. Considering concept of reflection how is the bases component of the internal work a client in the process of psychological support.

Keywords: practice, psychological support, psycho-technology, "zone of actual development", "zone of the nearest development", reflection, person-subjective approach, reflexive-activity approach.